

Karaktärisering och kulturhistorisk värdering

Hovmantorps kyrka

Hovmantorps socken i Lessebo kommun
Kronobergs län

Smålands museum
David Fuchs

Inledning

Bakgrund och syfte

I samband med upprättandet av vård- och underhållsplaner för kyrkor i Växjö stift har Smålands museum på uppdrag av BSV arkitekter & ingenjörer AB i Värnamo genomfört en karakterisering och kulturhistorisk värdering av Hovmantorps kyrka. De kyrkor som berörs är de som tillhör Svenska kyrkan och omfattas av kulturminneslagen, dvs. kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen. Karakteriseringen och den kulturhistoriska värderingen syftar till att användas som underlag för vård- och underhållsplanen.

Nedanstående material består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör samt en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering samt arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. De redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning i kyrkobyggnadens historia.

Kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan kontinuerligt föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljön i sin helhet, men också till värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning

Kortfattad historisk beskrivning

Hovmantorp förekommer i skriftliga källor första gången 1389 i sin ursprungliga form ”Hamundhatorp” vilket betyder Hamunds hemman. Hamunds hemman blev sedermera sätesgård och inköptes år 1558 av Gustav Vasa såsom kronohemman men övergick åter i privat ägo 1646. I anslutning till sätesgården låg Hovmantorps medeltida kyrka och det är därför troligt att detta gudshus ursprungligen utgjort en s.k. gårdskyrka. Den medeltida kyrkan var uppförd i trä och den gamla kyrkplatsen har bevarats som ödekyrkogård.

Hovmantorps nya kyrka ritades av Theodor Edberg och uppfördes mellan åren 1845-47. Som byggmästare omtalas Johannes Johansson, Fägerstad. Kyrkan uppfördes inte i anslutning till den medeltida kyrkogården utan på en ny plats mera centralt belägen i socknen. År 1823 fattade man beslut om nybyggnation och 1827 erhöll församlingen K Majts tillstånd att uppföra en ny kyrka. Byggnationen drog ut på tiden då stridiga meningar om placeringen utspelade sig mellan general Rosenblad på Hovmantorps säteri och det regerande bergsrådet Aschan i Lessebo. Till slut ingrep biskop Esaias Tegnér och redde ut frågan. Kyrkan invigdes 22 augusti 1847 av biskop Christofer Isaac Heurlin.

Exteriör

Hovmantorps kyrka är placerad på en svagt upphöjd platå mitt i samhället. I anslutning till kyrkan ligger bygdens skola och församlingshem. Kyrkan är uppförd som en korskyrka med kor och sakristia i öster samt ett utbyggt torn i väster. Stommen är av timmer och vilar på en halvmeter hög naturstensockel. Utvändigt är kyrkans väggar reveterade och avfärgade i en ljusgul kulör. Den kraftigt utförda och rikt profilerade takfotslisten och de enkelt utformade fönsteromfattningarna är utförda i trä och målade i en vit kulör. Hörnbanden är slätputsade och avfärgade med en vit kalkfärg.

En kraftig naturstenstrappa leder upp till den västra entrén. Tornentrén har en anspråkslös vitmålad omfattning av enkelt profilerade trälistor. Ovan entrén sitter en svart gjutjärnsskylt med förgylld text vilken lyder ”Uppförd under Konung Oscar I regering 1846”. Entréns dubbla portar är enkelt utformade och sparsamt utsmyckade samt målade i en ljusbrun kulör. Ett utförande och en färgsättning som går igen i samtliga entrépartier.

Tornet kröns av en kvadratisk lanternin med fasade hörn och är inklädd med en vitmålad locklistpanel. På toppen av lanterninens tak vilket är utformat som en mjukt avrundad huv, står ett förgyllt kors. Lanterninens fyra sidor upptas delvis av det mekaniska tornurets svarta urtavlor som är försedda med förgyllda romerska siffror. I anslutning till nedre torntakets takfot löper en vitmålad tandsnittsfris.

På den västra korsarmens gavel på vardera sidan om tornet i höjd med läktaren sitter ett runt spröjsat fönster vilket förser den innanföriggande orgelläktaren med ljus. I anslutning till vapenhuset har tornets södra och norra fasad försetts med ett bågvalvt fönster utformat i överensstämmande med övriga fönster i kyrkans korsarmar. I höjd med andra avsatsen har man på den norra och södra fasaden placerat ett litet rektangulärt spröjsat fönster. På tredje avsatsen sitter tornets rundbågiga dubbla ljudluckor målade i en grågrön kulör. Undantaget den norra sidan så är samtliga luckor försedda med jalousier för att säkerställa en bra ljudspridning.

Taket på lanterninen, tornet och kyrkans fyra korsarmar är täckta med kopparplåt och försedda med ståndränna vid takfoten. Vattenavrinningen sker via stuprör av koppar vilka mynnar strax ovan mark. Någon egentlig markdränering verkar inte vara nedlagd utan vattnet släpps ut på marken i anslutning till stengrunden.

Kyrkans rundbågiga fyrluftsfönster är högresta smala och rikligt spröjsade. Fönstren är placerade i liv med fasaden och består av enkla bågar vilka kompletterats med innanfönster. Omfattningen består av en slät vit list. Fönstren är målade i samma ljusa grågröna kulör som ljudluckorna. I höjd med fönstrens underkant löper ett tunt listverk på fasaden. Den norra och södra korsarmen har vardera två fönsteraxlar medan den västra och östra korsarmen är utförda med tre axlar.

Den södra och norra korsarmens entréfasader är identiskt utformade och präglas av en tydlig tempelarkitektur där fyra slätputsade pilastrar bär upp ett kraftigt entablement med överliggande fronton. Centralt placerat i nederkanten av frontonens triangulära fält sitter ett stort spröjsat lunettfönster. I väggfältet på vardera sidan om entréerna, vilket avgränsas av de två stående pilastrarna sitter ett rundbågigt fönster. Ovanför portarna har man placerat ett runt fönster delat i sex cirkelsektioner. Den östra entréfasaden avviker från den södra och norra genom att de båda sidofälten lämnats fria från bågvalvda fönster. I väggputsen, som vid syningstillfället var lätt fuktad, kunde man dock se spår i putsen vilka låter påskina att det tidigare troligtvis funnits fönsteröppningar i dessa fält vilka vid något tillfälle byggts igen och putsats över med en enhetlig puts.

I anslutning till den norra entrén har man låtit avlägsna den ursprungliga naturstenstrappan och i stället höjt upp marken i nivå med översta trappstegsplanet. Den sluttande marken har sedan belagts med sjöstensplattor för att på så vis få till stånd en naturlig ramp vilken skall underlätta för rörelsehindrade att få tillträde till kyrkan.

I mötet mellan den östra och norra korsarmen har man placerat nedgången till källaren vilken inrättats under kyrkans kor. I dagsläget rymmer källaren kyrkans oljepanna.

Intill kyrkans stenfot växer på flertalet ställen en tät buskvegetation vilken borde avlägsnas för att förhindra att kyrkan utsätts för en onödig fuktpåverkan vilket bland annat kan ge upphov till frostsprängningar i putsen.

Exteriöra förändringar

Exteriört har Hovmantorps kyrka under årens lopp genomgått ett antal förändringar. Den tidigaste skedde redan år 1859 då kyrkans timmerstomme försågs med en utvändig revetering. Under stora delar av 1800-talet och en bit in på 1900-talet pågick idoga arbeten med att dränera och iordningställa den nyanlagda kyrkogården med gångar och planteringar.

I samband renoveringen 1903 byttes kyrkans spåntak ut mot ett svartmålat plåttak och 1932, året efter att kyrkogården utvidgats åt norr, uppfördes ett nytt gravkapell efter ritningar av arkitekt Adolf Wiman.

År 1935 skedde en omfattande renovering utifrån ett förslag framtaget av arkitekten Paul Boberg. Vid detta tillfälle lagades och avfärgades den utvändiga putsen samt skedde en ommålning av de utvändiga snickerierna vilka försågs med kopparavtäckning. En översyn av kyrkans system för vattenavrinning samt åskledaranläggningen ägde rum och man satte upp lyktstolpar för att förbättra ytterbelysningen vid kyrkans entréer. Dessutom vidtogs en allmän översyn av kyrkans ytterdörrar och fönster vilka kompletterades med vindfång och innerbågar. Ventilationshålen i kyrkans stengrund utökades för att förbättra klimatet i grunden och förgyllningen på tornspirans kula och kors förnyades.

År 1952 satte man upp fasadbelysning på kyrkan och under renoveringen 1959 frilades och fogades kyrkans naturstenssockel. Vid samma tillfälle förnyades putsen på kyrkans torn och pilastrar. Dessutom ersatte man kyrkans tak av plåt med koppar.

Vid utvidgningen av kyrkogården 1971 revs gravkapellet och ett nytt bårhus uppfördes i kyrkogårdens nordöstra hörn på gränsen till den senaste utvidgningen. År 1976 och 1981 utfördes exteriöra målnings- och bättringsarbeten av mindre omfattning.

Interiör

Innanför den västra entréns portar har man satt upp innerdörrar vilka tjänstgör som vindfång. Vapenhusets golv är belagt med hyvlad kalksten och väggarna med synligt timmer har målats i en ljus gråvit kulör medan innertaket av breda kilsågade bräder målats i en mörk gråblå kulör. På vardera sidan om entrédörrarna har man monterat upp väggfasta klädhängare. Vapenhusets djupa fönsternischer används som utställningsytor. I den södra nischen står en modell av den gamla medeltida kyrkan samt en modell av Hovmantorps kyrkstallar och i den norra en modell av Hovmantorps 1800-tals kyrka. På golvet i anslutning till fönstren står ett par bord uppställda vilka tjänstgör som bokbord. På södra och norra väggen hänger två ektavlor försedda med namnen på de präster som tjänstgjort i socknen s.k. Series Pastorum. På södra väggen hänger dessutom två begravningsvapen från 1700-talet över Magnus Hellenstierna och Gustaf Berghman och på den norra väggen ett begravningsvapen över släkten Skytte samt ett fotografi som visar de tre klockorna i tornet. På golvet i vapenhusets nordöstra hörn står en järnbeslagen träkista. Ovanför kistan på den östra väggen hänger en liten medeltida träskulptur. I en svart kätting, vilken förankrats i taket, hänger en smidesljuskrona.

Från vapenhuset sker entrén till kyrkans västra korsarm genom dubbla spegeldörrar. Direkt innanför dörrarna leder smala branta trappor med linoleumklädda steg i norr och söder upp till kyrkans orgelläktare.

Centralt placerad på läktaren står kyrkans orgel vars nyklassicistiska fasad är färgsatt i grått med detaljer i engelskt rött samt rikliga förgyllningar. Golvet på läktaren är täckt med en ljusblå heltäckningsmatta. Av läktarens ursprungliga bänkinredning kvarstår ingenting. På norra sidan har man låtit inrätta en arbetsplats med skrivbord och jalousiskåp och på den södra sidan har man ställt ut ett antal lösa stolar vilka framförallt nyttjas av kören. I läktarens mittparti vilket skjuter fram över den västra korsarmens mittgång står ett litet piano. Från det tunnvälvda taket ovan läktaren hänger två mässingsljuskronor och på vardera sidoväggen sitter en trearmad lampett med elektriskt ljus.

Via en dörr placerad i anslutning till orgelhuset på läktarens södra sida når man tornet. Tornet är timrat med dubbla väggar vilka löper parallellt från grunden upp till tornets takfot. På tornets avsatser förvaras en del kyrkliga inventarier. I en trälåda på tredje tornavsatsen förvaras några äldre klockkläppar. På väggen i anslutning till tornets andra avsats hänger två snidade träfigurer samt spridda fragment av ett gammalt släktvapen. Här finns även ett antal äldre epitafier. På första avsatsen har man ställt upp förvaringsskåp i vilka man förvarar en del kläden. Här förvaras också en rad säsongsbetonade föremål samt ett flertal böcker.

Utrymmet under läktaren har på var sida om mittgången byggts in till hälften och rymmer i norr utrymmen för vaktmästaren, ett kapprum samt ett pentry. I det södra utrymmet har man inrättat ett kapprum samt en handikapptoalett. På det resterade utrymmet under läktarens södra del har man placerat en klotformad ljusbärare och ett dopträd. På väggen ovanför har man hängt upp ett litet träkrucifix från Tanzania och en tavla vilken avbildar Jesus. På den norra sidan står en glasmonter i vilken man förvarar ett exemplar av Karl XII:s bibel och på väggen hänger en tavla vars ram kröns av en förgylld kungakrona.

Läktaren bärs upp av fyra pilastrar och fyra ljusgrå pelare med enkelt svarvade krön. Taket under läktaren utgörs av breda vitmålade tiljor. På golvet i kyrkorummet ligger ett parallellsågat, fernissat furugolv. Såväl i vapenhuset som i kyrkorummets mitt- och tvärgång har golven täckts med en blågrå heltäckningsmatta. Kyrkorummets tunnvalvda innertak av vitmålade kilsågade bräder möts i kyrkans mitt i ett kryssvalv.

Den slutna bänkinredningen delas av mitt och tvärgången in i sex kvarter med sammanlagt 58 bänkrader. Inredningen är målad i en ljus grågrön kulör där sockel och överliggare målats en nyans mörkare. För att uppnå en ökad sittkomfort har bänkarna kompletterats med stoppade sittdynor. Hälften av dynorna är klädda med tyg i en gråblå kulör och resterande med ett tyg i gammeldags rosa. Dörrspeglarna är målade i två ljusare grå kulörer där spegeln givits en förgylld inramning. Samma färgsättning går igen i läktarbarriären.

Innerväggarna är klädda med Treetex-skivor på vilka man låtit limma en strukturväv som sedan målats i en ljus gulbrun kulör. Till följd av rörelser i timmerstommen har flertalet av skivornas skarvar spruckit upp med följderna att kyrkan ger ett aningen slitet intryck. Mötet mellan vägg och tak markeras av ett kraftigt och rikt profilerat listverk målats i en mörkgrå kulör. Hörnen i mötet mellan tvär- och långskeppet liksom tvärskeppets ytterhörnor markeras av enkla gråmålade pilastrar med förgyllda krön.

På pilastern i mötet mellan den västra och södra korsarmen hänger en psalmtavla på ledade gångjärn. I anslutning till tavlan liksom på motstående sida av västra korsarmen hänger en snidad kerub. Två liknande figurer återfinns på södra och norra korsarmens östra vägg. På södra korsarmens östra vägg har man även placerat en äldre predikstol i Rokokostil med tillhörande ljudtak samt ett medeltida triumfkrucifix. På väggen ovanför södra korsarmens entré finns en skickligt utförd grisaillemålning föreställande två romerska män iförda toga.

Fodren kring de bågvalvda fönstren utgörs på sidorna av stående släta pilastrar med enkla krön. Ovan krönet sammanbinds pilastrarna av en profilerad rundbåge på mitten försedd med en trapetsformad slutsten.

Belysningen i kyrkorummet utgörs av fem stycken kristalljuskronor vilka kompletterats med sex modernare glaskronor. På ömse sidor om den södra och norra entrén har man dessutom placerat en glasad lampett.

Kyrkans kor är inrättat i den östra korsarmen med det ursprungliga altaret placerat i anslutning till den östra väggen. På väggen ovanför altaret hänger kyrkans altartavla. Altartavlan avbildar en stående Jesus som flankeras av två knäfallande änglar och gestaltar ”Kristi uppståndelse”. Tavlan är en kopia av Carl Blochs målning i Jacobs kyrka i Köpenhamn och är målad av A. Persson. Tavlan ramas in av två kraftiga pelare vilka bär upp ett stjärndekorert entablement. Det fasta altaret har kompletterats med ett nytt fristående altare som placerats centralt i den östra korsarmen. Den kraftiga altarskivan av stavlimmad ek vilar på fyra pelare. Runt om på skivans kanter har man låtit fräsa in ett antal likformiga kors som sedan förgyllts. Den halvrunda altarringen med svarvade balusterdockor är målad i grått och guld. Knäfallet är klätt med ett ljusgrått tyg. Utmed östra korsarmens norra och södra sida står kyrkans korbänkar. I den östra korarmens nordvästra hörn är kyrkans predikstol placerad. Predikstolen nås via en trappa vilken ansluter direkt till korplanet.

På den östra väggen mellan altaruppsatsen och dörrarna, vilka leder in till den bakomliggande sakristian, hänger två rikligt förgyllda psalmtavlor. Inramningen kring sakristians dörrar kröns av en förgylld lyra.

Sakristian delas genom en smal mittsektion, vilken utgörs av en entréhall och ett litet wc, in i två separata rum. Det norra utrymmet tjänstgör som sakristia emedan det södra nyttjas som förråd. Väggarna i det utrymme som används som sakristia är bemålade med en ljusgrå marmorering direkt på timmerstockarna. Här finns också ett arbetsbord samt ett litet träaltare. På väggen ovanför altaret hänger ett träkrucifix framför ett blåmarmorert keramikfat. I rummet finns även ett förvaringsskåp för prästens kläden. I en kedja från taket hänger en magnifik 12-armed mässingskrona.

Interiöra förändringar

De interiöra förändringarna i Hovmantorps kyrka har genom åren varit många och inleds med att man 1862 får sin första orgel installerad. 1871 jämnas kyrkans timmerväggar av varpå de kalkstryks.

Första värmeinstallationen sker 1882 då kyrkan förses med kaminer. Vid sekelskiftet 1900 låter man vävspänna kyrkans väggar vilka nederst förses med en bröstpanel av pärlspont. Samtidigt ersätts det ursprungliga altarkorset med dagens altartavla utförd av A. Persson.

Till julgudstjänsten 1918 har kyrkan fått elektrisk belysning och 1920 inmonteras kyrkans tornur. År 1922 installeras en ny uppvärmningsanläggning med rörslingor vilken 1928 orsakar en mindre brand p.g.a. att rökröret från kyrkans värmepanna placerats för nära inpå kyrkans timmerkonstruktion. Detta åtgärdas med en mer permanent lösning i samband med 1935 års renovering då man i ett nytt utgrävt källarutrymme under koret installerar en värmeanläggning med lågtrycksånga vilken 1962 ersätts av dagens anläggning med pumpvarmvatten kopplad till en oljepanna.

I samband med 1935 års renovering sker en rad förändringar i interiören bland annat lägger man in ett nytt golv av kalksten i kyrkans vapenhus, läktartrapporna i kyrkorummet byggs in och bänkarna förändras för att förbättra sittkomforten. De vävspända innerväggarna kläs in med Treetex-skivor och pärlspontsbröstningen nedtas till en höjd överensstämmande med bänkinredningens överkant. Altartavlans omfattning, altarringen, predikstolen, orgelfasaden, läktarbarriären, taklisten, pilastrarna, pelarna, bänkfasaderna och dörrarna marmoreras. Väggarna målas i en ljusgul kulör och förses med kvadermålning. I kyrkorummet läggs ett nytt golv av fur ovanpå det befintliga. Genom att avlägsna två bänkrader i östra korsarmens bänkkvarter utökar man kyrkans korparti och fönstren i den östra korsarmen förses med blyinfattat antikglas. Innertaket förses med värmeisolering och på läktaren läggs ett nytt golv med trappavsatser för bänkarna.

Nästa mer omfattande renovering påbörjas 1962 och sker då utifrån ett förslag framtaget av arkitekten Hans Lindén. Nu avlägsnas vapenhusets torntrappa som ersätts av de två läktartrapporna i kyrkans västra korsarm. De sedan tidigare förändrade kyrkbänkarna förses med tygklädda sittdynor och trägolven i kyrkan genomgår en slipning varefter de stryks med en fernissa. I utrymmet mellan tornets dubbla ytterväggar anordnas ett städsåp. Väggarna i kyrkorummet vävspänns och målas i en ljusgul färgsättning. Kyrkans predikstol, altartavlans omfattning, pilastrar, dörrar och listverk målas grå och bänkinredningen blå. I anslutning till läktaren i västra korsarmen avlägsnas tre bänkrader. Under läktaren tillkommer sedan nya inbyggnader för församlingsrum, kapprum och toalett. Kyrkorummets belysning kompletteras med tre nya glasljuskronor.

Den senaste förändringen i Hovmantorps kyrka skedde mellan åren 1980-81 återigen utifrån ett förslag framtaget av Hans Lindén men i samarbete med I Waern Bugge. I den östra korsarmen installeras nu ett nytt fristående altare varvid samtliga bänkar, frångaget de två korbänkarna, avlägsnas. Altarringen delas upp i fem flyttbara samt hopfogningsbara sektioner och kompletteras med två extra sektioner. I koret tillkommer en kororgel och dopfunten placeras i korets sydvästra hörn. Från att ha legat i det sydöstra hörnet flyttas nu sakristian till utrymmets nordöstra del varvid man lägger in ett nytt golv och fäster upp ett nytt innertak. I anslutning till tvärskeppets entréer placeras fyra fristående klädhängare. Den bakersta bänken i tvärskeppens fyra bänkkvarter avlägsnas. Under läktaren anläggs nya utrymmen för förberedelserum, handikapptoalett och förvaringsutrymmen för vaktmästaren och i sakristians mittsektion installeras en toalett.

Kyrkogården

Kyrkogården ligger upphöjd från de omkringliggande gatorna och omgärdas av en naturstensmur på insidan försedd med en mjukt avrundad jordvall. Innanför muren står en krans av storvuxna lövträd men även inne på själva kyrkogården växer flertalet träd, buskage och lägre häckar vilka bidrar till att markera och förtydliga kyrkogårdens struktur. Från den lägre belägna parkeringsplatsen i väster leder en smal naturstenstrappa samt en bred ramp upp till kyrkogården. I väster har man dessutom anlagt en entré i gränsen mellan den gamla och nya kyrkogården vilken försetts med smidesgrindar. Kyrkogårdens övriga entréer utgörs av två smala öppningar i den östra kyrkogårdsmuren samt en pampig huvudentré från gatan i söder, flankerad av kraftiga stenstolpar, i vars anslutning man anlagt en allé.

Kyrkogården delas av de anlagda gångarna in i tretton stycken gravkvarter varav den mer sentida nordliga utvidgningen, vilken skedde i början av 1970-talet, omfattar tre stycken av dessa kvarter. Samtliga gångar på kyrkogården är belagda med sjöstensplattor. I början av 1990-talet anlades en minneslund i anslutning till Hovmantorps kyrka vilken kom att lokaliseras till ett område strax nordväst om kyrkan. Gravsättningen på kyrkan har skett och sker än idag utifrån en strikt linjär plan. Bårhuset ligger placerat på kyrkogården strax nordost om kyrkan.

Inventarier

Kyrkans viktigare inventarier utgörs av en oblatask i glas från 1700-talet, ett sockenbudstyg från 1764, en brudkrona från 1864, mässings- och kristallkronor från 1700- och 1800-talen, kandelabrar från 1749, ljusstakar i mässing och silver från 1700-talet, textilier från 1800-talet, skulpturer från 1400- och 1700-talen samt begravningsvapen från 1700-talet.

Kulturhistorisk bedömning

Hovmantorps kyrka invigdes 1847. Den uppfördes som korskyrka och erhöll såväl i exteriören som i interiören en tidsenlig nyklassicistisk utformning.

De exteriöra förändringarna i Hovmantorps kyrka har, fränsett anläggningen av en ramp i anslutning till den norra entrén och förändringarna i fönsteruppsättningen på den östra korsarmens gavel, i huvudsak rört sig om rena underhållsåtgärder och därför inte i någon nämnvärd utsträckning påverkat kyrkans genuina nyklassicistiska karaktär.

De interiöra förändringar, vilka företrädesvis har skett i samband med renoveringsarbeten utförda år 1900, och 1935, 1962 och 1980, har i stor utsträckning handlat om anpassningar till en förändrad liturgisk ordning. Förändringarna har även skett utifrån en önskan att uppnå förbättrade lösningar av mer praktisk karaktär samt i förändrade stilideal. Kraftfullast har omdaningarna varit i anslutning till kyrkans korparti och orgelläktare där det bland annat skett omfattande ingrepp i kyrkans fasta bänkinredning. Korets omdaningar har i huvudsak skett utifrån en önskan om att på ett bättre sätt kunna etablera en kontakt mellan koret och kyrkans korsarmar d.v.s. att i gudstjänsten få till stånd en närmare kontakt mellan präst och församling medan de förändringar som skett i anslutning till och uppe på läktaren snarare skett av praktiska skäl.

Den nuvarande färgsättning vilken delvis är främmande för kyrkans karaktär härrör från renoveringen 1962. Före renoveringen år 1900 omtalas predikstol och läktare som vitmålade, altaret svart och bänkinredningen med en färgsättning i gulaktig ton. En framtida återgång till en mera ursprunglig färgsättning skulle kunna bidra till att förstärka och lyfta fram kyrkans karaktär.

I interiören känns placeringen av den gamla predikstolen aningen lösryckt varför denna med fördel skulle kunna omprövas vid kommande gestaltungsarbeten av kyrkans interiör. Under en lång period förvarades predikstolen i sakristians norra utrymme där man inrättat ett kyrkomuseum.

Trots förändringarna utgör kyrkan än idag en god representant för 1800-talets nyklassicistiska stilinflenser, mycket tack vare att förändringarna skett i samklang med kyrkans arkitektoniska formspråk. I Kronobergs län återstår idag endast ett fåtal någorlunda oförändrade 1800-talskyrkor. Beståndet av korskyrkor i länet är dessutom synnerligen begränsat. Vid framtida förändringar i kyrkans är det därför av yttersta vikt att man förespråkar ett försiktigt tillvägagångssätt där ingreppen snarare bör ta sin utgångspunkt i ett förtydligande än i förändringar av kyrkorummets ursprungliga arkitektoniska karaktär och där kyrkan hanteras på ett sådant sätt att syftet med korsformen förvaltas.

Händelseregister

1845-47	-	Kyrkan uppförs efter ritningar av Theodor Edberg
1848	-	Utdikning av den vattensjuka kyrkogården samt beslut fattat om uppförande av bårhus
1850	-	Kanalen på östra sidan förbättras
1859	-	Utvändig revetering av väggarna samt exteriör målning
1862	-	Orgel byggd av Johannes Holmqvist, Härlöv
	-	Stensättning framför kyrkan

- 1864 - Påfyllning av jord på kyrkogårdsmurarnas insida
- 1866 - Reparation av orgelverket (Utförs av orgelbyggare K.A Johansson, Hovmantorp- förs. anm.)
- 1871 - Innerväggarna jämnas av och kalkstryks
- 1881 - Beslut fattat om plantering av ligusterhäckar utmed huvudgångens båda sidor i anslutning till östra och västra ingången
- 1882 - Installation av kaminer
- 1883 - Reparation av orgelverket
- ca 1890 - Två målningar utförda av S Andersson avbildande apostlarna Petrus och Paulus sätts upp över sakristians dörrar
- 1900-02 - Interiör renovering
- Väggarna försedda med papp, bröstpanel av pärlspont och sedan målade
- Inredningen ommålade, bänkar och predikstol målade i ekfärg
- Altarkorset byts ut mot en altartavla målade av A. Persson
- 1903 - Spåntaket byts ut mot ett svart plåttak
- 1909 - Nytt orgelverk av E. Lundén
- 1912 - Arbeten företas med att försöka avleda vatten från kyrkogården
- 1915 - Försköning av kyrkogården med plantering av lindallén vid huvudingången
- 1918 - Elektrisk belysning installerad i kyrkan till julen 1918
- 1920 - Kyrkans tornur inskaffas efter gåva av brukspatron och fru Alfr. Sjö
- 1922 - Ny uppvärmningsanläggning med rörslingor levererad från Lindås gjuteri
- 1925 - Ny ringklocka gjuts, den nu s.k. mellanklockan
- 1928 - Eldsvåda utbryter i kyrkan p.g.a. att rökröret från värmekammaren placerats för nära kyrkans trästomme. Vid byggnadsstyrelsens inspektion, utförd av A. F. Wetterqvist, konstateras att ny eldsäker rökgång av sten bör uppföras.
- 1929 - Dränering av kyrkogården
- 1931 - Kyrkogården utvidgas åt norr och norra kyrkogårdsmuren avlägsnas. Byggnadsstyrelsen avslår dock församlingens önskan att få avlägsna den innanförhängande jordvallen på övriga murar då detta anses vara ett typiskt småländskt drag vilket bör tas tillvara och en liknande om möjligt anläggas i anslutning till nya kyrkogårdens murar
- I östra kyrkogårdsmuren anläggs en ny entré med grinstolpar av granit och smidda järngrindar
- 1932 - Nytt gravkor efter ritning av A Wiman. Uppfört på betongsula med sockel av kilad granit och ytterväggar av 1 1/2 stens tegel samt en portomfattning av granit
- 1934 - Konservering av krucifix utfört av konservator Sven Wahlgren, Kalmar

- 1935
- Exteriör och interiör renovering utifrån förslag av arkitekt Paul Boberg
  - Utvändig putslagning och avfärgning
  - Ommålning av utvändiga snickerier
  - Utvändiga listverk skos med kopparplåt
  - Nya stentrappor i anslutning till östra och västra ingångarna samt omläggning av trappan intill södra entrén
  - Nytt golv av kalksten inlagt i kyrkans vapenhus
  - Ytterbelysning anordnad med lyktstolpar vid ingångarna
  - Läktartrapporna i kyrkorummet byggs in med täta väggar
  - Bänkarna byggs om för att öka sittkomforten
  - Kyrkans vävspända innerväggar kläs in med Treetex och väggarnas pärlspontsbröstning nedtages höjden av bänkinredningens överkant
  - Ommålning av altartavlans omfattning, altarringen, predikstolen, orgelfasaden, läktarbarriären, taklisten, pilastrarna, pelarna, bänkfasaderna och dörrarna med riklig marmorering i likhet med den befintliga
  - Väggarna målades i en ljus gul kulör och försågs med kvadermålning
  - Nytt golv i kyrkorummet läggs ovanpå det befintliga
  - Åskledaranläggningen ses över
  - Samtliga stuprör ses över och målas
  - Ventilationsgluggarna i stenfoten förstoras och kompletteras
  - Renovering av vapenhusets interiör
  - Norra och södra gavelfönstren sätts igen
  - Korfönstren förses med blyinfattat antikglas
  - Utvidgande av korpartiet vilket medför att de två främre bänkraderna i koret måste avlägsnas
  - Norra rummet i sakristian inrättat till kyrkomuseum
  - Anläggning av pannrum under kyrkans kor
  - Ny värmeanläggning med lågtrycksånga utifrån förslag av Nordiska Värme och Ventilations AB
  - Trossning av innertaket
  - Isättning av innanfönster
  - Tornspirans kula och kors förgylls på nytt
  - Nytt golv på läktaren med trappavsatser för bänkarna
  - Samtliga ytterdörrar ses över och kompletteras med innerdörrar
  - Omdragning av kyrkans elektriska installationer
- 1943
- Deponering av äldre förgyllt altarkors med törnekrona i Lessebo brukskapell vilket tillkom samtidigt med nya kyrkans uppförande
- 1944
- Plantering av två rader björkar på kyrkogårdens äldre del
- 1947
- Hundraårsjubileum firas i Hovmantorps kyrka
- 1948
- Hörtelefonanläggning installerad
  - Omläggning av kyrkogårdens västra del
  -
- 1949
- Elektrisk ringanordning installerad
- 1952
- Fasadbelysning på kyrkan

- 1955 - Nytt orgelverk av Fredriksborgs orgelbyggeri, Hilleröd
- 1956 - Vid konservering av en äldre kollektåvupptäckt man att denna utgjordes av en äldre vit nattmössa med elegant broderi och ett intressant tryckt linnefoder. Troligen härstammar denna från 1600-talet (Finns ej i församlingens ägo- förs. anm.)
- 1957 - Piano för kyrkans körövningar inskaffas och placeras i ett tornens rum
- 1958 - Konservering av mässhake utförd i svart sammet med silverdekor
- 1959 - Exteriör renovering
- Friläggning av kyrkans naturstenssockel och fogning av densamma
- Ny puts på tornets fasader och samtliga pilastrar
- Plåttaket ersatt med koppertak av plåtslagarmästare Malte Johansson
- 1962 - Interiör renovering utifrån ett förslag upprättat av arkitekt Hans Lindén
- Nytt golv i vapenhuset
- Torntrappan avlägsnad
- Kyrkbänkarna förses med tygklädda dynor
- Trägolven slipas och fernissas
- Ny värmeinstallation med pumpvarmvatten kopplad till oljepanna
- Anläggningen kompletteras med nya radiatorer under varje fönster
- Städskåp inrättas i utrymmet mellan tornets dubbla ytterväggar
- Kyrkorummets väggar vävspänns
- Tre bänkrader avlägsnas i västra korsarmens båda kvarter i anslutning till läktaren
- Inbyggnader under läktaren för församlingsrum, kapprum och toalett
- Dopplats anordnad i södra delen av koret
- Nya ljuskronor av glas
- Installation av kororgel
- Interiör ommålning med en ljusgul färgsättning på väggarna med grå pilastrar, dörrar, omfattningar och listverk. Predikstolens och altartavlans omfattningar målade i grått och guld. Bänkinredningen i blått.
- 1971 - Gamla gravkapellet ritat av A Wiman rivs och ett nytt bårhus uppförs
- Utvidgning av kyrkogården åt norr
-
- 1972 - Ny röllakansmatta
- 1976 - Exteriör renovering
- Avfärgning av fasader samt ommålning av listverk
- 1978 - Ångpanneföreningen dömer ut samtliga eldragningar.
- 1980-81 - Interiör renovering utifrån ett förslag upprättat av arkitekterna H Lindén och I Waern Bugge
- Korpartiet utvidgat genom avlägsnande av samtliga bänkar i östra korsarmen

- Nytt fristående altare uppfört för förbättrad kontakt mellan koret och korsarmarna
  - Altarringen byggs om och delas upp fem flyttbara och hopfogningsbara sektioner samt kompletteras med två extra sektioner
  - Sakristian flyttas från sitt läge i söder till utrymmet i norr
  - I sakristian läggs nytt golv och uppsättes nytt tak av sågade bräder, taket tilläggsisoleras med 20cm mineralull
  - Ny kororgel
  - Bänkar mellan befintligt kor och tvärgången avlägsnas
  - I mötet mellan det nya utökade koret och tvärgången placeras bänkskärmar med gavlar
  - Från det lägre belägna långhuset till det upphöjda koret anordnas två trappsteg. Under det översta trappsteget faller man in en utdragbar ramp för rullstolsburna.
  - Fyra fristående klädhängare placeras i anslutning till tvärskeppets entréer
  - Bakersta bänken i tvärskeppens fyra bänkkvarter avlägsnas
  - Ett förberedelserum samt handikaptoalett och förvaringsutrymmen för vaktmästaren byggs in under läktaren.
  - Wc installeras i det befintliga tvättrummet i sakristians mittsektion
  - Dopfunten flyttas till korets sydvästra hörn
  - Kyrkan handikappanpassas med sluttande ramp i anslutning till den norra entrén.
- 1981 - Dokumentation och märkning av inventarier i Hovmantorps kyrka
- 1983 - Utvändig renovering
- Putsrenovering av tornets sydliga hörnpilaster
- 1992 - Renovering av mässhake hos Libraria Ateljé, Stockholm
- 1994 - Totalrenovering fönster, alla plockades ner (förs. anm.)
- 1999 - Konservering av predikstolen från 1700-talet, ett överstycke till altaruppsatsen från ca år 1700, en polykrom träskulptur ca år 1700 samt av tre begravningsvapen från 1700-talet (Utförd av konservator Herman Andersson, Tollarp- förs. anm)
- 1998 - Den nykonserverade predikstolen placeras i sydvästra hörnet av södra sidoskeppet, tidigare placerad i sekundärt utrymme bredvid sakristian
- 2001 - Den nya asklunden togs i bruk i september 2001
Fasadrenovering hörn och torn. Målning lanternin. - förs. anm
- 2002 - Tilläggsisolering- förs. anm
Målning fönster i söder. - förs. anm.